



## KENTSEL YOKSULLUĞUN ÖNLENMESİNDE SOSYAL BELEDİYESİLİK UYGULAMALARI

**Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES**

Yalova Üniversitesi İİBF  
*muharrem\_es@hotmail.com*

**Mustafa BAŞKURT**

Türk Dünyası Belediyeler Birliği,  
*E-mail: m.baskurt@tdbb.org.tr*

**Yrd. Doç. Dr. Eyüp ZENGİN**

İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü  
*ezengin@yahoo.com*

### Özet

Sağlıksız kentleşmeyle birlikte kente taşınan, ancak hiçbir zaman kentlileşemeyen nüfus, hayata tutunamayanlar sınıfına girmekte, tüm kentsel toplumsal yapıdan kopan ve kendine özgü yaşam alanları oluşturan bir bütün olarak kabul edilmektedir. Kentsel yoksulluk, çeşitli yoksunlukları içeren, sosyal korumayı, sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi eksiklikleri kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları olan bir sorundur. Türkiye’de de hem büyük kentlerde hem de diğer kentlerde kentsel yoksulluğun, kentsel kopmanın ve gettolaşmanın her örneğine rastlamak olanaklıdır. Oldukça sorunsuz görünen, sağlıklı kentleşmenin yaşandığı düşünölen kentlerde bile bu durumla karşılaşılabilir. Bu kentlerde bile birçok kimsenin, mesleksiz, sağlıksız, mutsuz, gergin ve tüm kentsel sosyal yapıdan kopuk olduğu gözlenebilmektedir. Sağlıklı bir kentsel gelişme ve yapılaşmanın olmadığı Türkiye’de birçok kent merkezinde temel altyapı sorunları bile aşölmüş değildir. Kentsel yoksulluğun ve doğurduğu parçalanmışlığın giderilmesi her şeyden önce bir sosyal planlama konusudur. Bu çalışmada kentsel yoksulluğun önlenmesinde yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik uygulamaları değerlendirilecektir.

**Anahtar kelimeler:** Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk, Sosyal Belediyecilik, Belediyecilik, Türkiye.

## SOCIAL MUNICIPALITY PRACTICES IN REDUCTION OF URBAN POVERTY

### Abstract

Unhealthy urbanization moved to the city, but that does not meet the city population has never, in a sense to life in every sense imaginable type and called brain, a breakaway from all the urban social structure as a whole is considered to constitute a unique living spaces. Urban poverty, suffering from various empty for the poor, social protection, health, education, housing, personal safety, such as the absence of infrastructure, including the dimensions of a dynamic and potentially a problem. Both large cities and other cities in Turkey, urban poverty, urban ghettoization, dissociation, and across every instance possible. Looks pretty smoothly, even in healthy urbanization in cities that are experiencing this condition are seen in thought. Even if this many people in cities, profession, unhealthy, unhappy, tense and can be observed in all the urban social structure that is broken. This study examined, the results of social municipal local governments in the prevention of urban poverty

**Keywords:** Poverty, Urban Poverty, Social Municipality, Municipal, Turkey

### GİRİŞ

Kentleşme, günümüz toplumlarının başlıca özelliklerinden birini oluşturmakta ve toplumların kentleşme oranları gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Çünkü sanayi devrimi sonrası kentleşme, sanayileşmenin bir yan ürünü olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda da kentleşme ve sanayileşme birbiriyle yakından ilişkili iki olgu olarak kabul edilmektedir. Kentleşme sorunu, sadece teknik boyutu/“fiziksel mekân ihtiyacı” ile gündeme gelmemektedir. Kentleşme sadece mekânın ve nüfusun büyümesi değildir. Dolayısıyla kentleşme ve göç insan hayatında köklü ve derin değişimler meydana getirmektedir. Aynı şekilde göç nedeniyle hem hedef hem de kaynak mekânlarında da kapsamlı ve devamlı değişiklikler meydana gelmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.52).

Sosyal adaleti ve eşit gelişmeyi sağlamış toplumlarda kentlere olan göçün sıkıntıları daha sorunsuz atlatılırken, toplumsal planlamanın sonradan gerçekleştiği ve kentleşmenin kendiliğinden geliştiği toplumlarda büyük sorunlar yaşanmaktadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.53). Gelir,

eğitim, sağlık, güvenlik ve yaşam kalitesindeki yetersizlikler sonucunda, kendine yetemeyen ve kentsel toplumsal yapıya yabancılaşan bir sınıf doğmaktadır. Bu durum, hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde durum çok daha trajik bir boyuttur. Temel gereksinimlerini bile karşılamaktan yoksun sınıflar, her türlü sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel sorunun kaynağı durumuna gelmektedirler. Küreselleşmenin kontrol edilemeyen olumsuz yanları da bu hastalıkları artırmakta, kamu hizmetlerinin bile artık yalnızca satın alma gücü olanlara sunulması gibi bir sapmaya gidilmektedir.

Kentsel yoksulluğun ve doğurduğu parçalanmışlığın giderilmesi öncelikli olarak bir sosyal planlama konusudur. Temel altyapı sorunları aşıldıktan sonra kentle btnleşemeyenlerin kentsel toplumsal sistemle bütünleştirilerek, her alanda üretken, kendine yeten, dolayısıyla her türlü sosyal şiddet ve yıkımdan arınmış bir kimliğe brndrmeleri için katılımcı ve demokratik bir sosyal planlamanın kısa ve uzun dönemli olarak geerleştirilmesi gerekmektedir (Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı, 2009, s.81).

Kentsel yoksulluğun kırdan kente glerin bir sonucu olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu konuda iki yaklaşım mevcuttur. Bunlardan ilki, kırsal kesimdeki yoksulların düşük gelir/istihdam fırsatları nedeniyle kentlere itildiklerini ve hızlı glerin kentsel alanlardaki yavaş istihdam artışları karşısında hızlı bir enformelleşmeye ve buna bağlı olarak yoksullaşma sürecine yol açacağını ileri sürmektedir. Bu durumda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Diğer yaklaşım, g maliyetlerini karşılama güçlükleri sebebiyle yoksulluğu, gc zendirmenin aksine engelleyen bir etmen olarak görmektedir (Bayraktutan, Akatay, 2002, s. 3).

Sadece merkezi yönetimin değil, aynı zamanda yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının eşgüdüm içerisinde çalışması ile sosyal nitelikte olan

yoksulluk sorununun çözümü, mümkün olabilir. Ancak bu hedefe ulaşmak kolay değildir. Türkiye açısından kuruluşlar arasındaki eşgüdüm ile ortak norm ve program geliştirme konusundaki yetersizlik halen sürmektedir. Bu nedenle, yürürlükteki sosyal koruma ve yardım sisteminin geliştirilmesi ve yeni istihdam alanları oluşturulması ve bu süreçte, yerel yönetimlerin de görev paylaşımı anlayışı ile sorumluluklarının ve olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir (Hazman, 2010, s. 135-152).

### **1. Yoksulluk Tanımları**

Yoksulluk konusunda genel bir tanım birliği olmamasına rağmen, genel olarak mutlak yoksulluk; “bireyin hayatını fiziken devam ettirmesi için gerekli olan asgari tüketim seviyesidir” şeklinde tanımlanmaktadır. Mutlak yoksulluk, insan hayatının devamını sağlayacak maddi gelir/servet miktarına sahip olamamaktır. Mutlak yoksulluğu ölçmek için, fakirlik çizgisi olarak anılan para birimi ile ifade edilen miktar esas alınmaktadır. Fakirlik çizgisi ile hesaplanan gerçek hane halkı ya da birey geliri karşılaştırılmakta, hane halkı veya birey geliri fakirlik çizgisinden az ise bu kişiler yoksul olarak, fazla olanlar ise yoksul olmayanlar olarak değerlendirilmektedir (Hazman, 2010, s. 135-152).

Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu'nun 1984'te tanımladığı yoksulluk kavramına son çözümlerde yer vermek doğru olacaktır: “Yoksullar (...) maddi, kültürel ve toplumsal kaynakların çok sınırlı olması nedeniyle, ikamet ettikleri üye ülkede asgari seviyede kabul edilebilir yaşam tarzından dışlanan kişilerdir.” Yoksulluk, bu belirlemeye göre doğal bir ayıklanma süreci gibi “dışlanmış” bir kesimi oluşturmaktadır. Dünyanın neresinde olursa olsun bu gerçek değişmemektedir (İnsel, 2001, s. 70).

Yoksulluk sınırları, uluslararası karşılaştırmalar yapılmasında ve ulusal politikaların tasarlanması ve yoksul kesimlere yönlendirilmeleri açısından

önemli birer veri kaynağı olmakta ve durum tespiti imkânı sağlamaktadır. Ancak, ülke genelinde sosyal koruma politikalarının belirli kanunlar kapsamında veya program ve/veya proje düzeyinde uygulanması sürecinde hak kavramı gündeme girmekte ve bu düzeyde muhtaçlık kriterleri yoksulluk sınırlarından daha önemli ve güncel bir hale gelmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.81-82).

Gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerin ortak bir sorunu olan yoksulluk, istenmeyen bir durum olarak kabul edilmekte ve önlenmesi için çalışılmaktadır. Dünya genelinde 1980'li yıllardan itibaren yaşanmakta olan küresel dönüşümler, yoksulluğun etki alanını genişletmiştir. Kentleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk sorunu, kentsel ortamda çok daha farklı boyutlarda kendisini göstermektedir (Dündar, 2011, s. 117-126).

## **2. Dünyada Yoksulluğun Boyutları**

Yoksulluk, birden fazla yoksulluk sınırı belirlenerek izlenmekte ve yoksulluk düzeyi ve profiline ilişkin sonuçların değişik yoksulluk sınırlarına duyarlılığı sınanmaktadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.81-82).

Birden fazla yoksulluk sınırı kullanılmasının yararları yanında, farklı toplum kesimlerinin, yoksulluk tartışmalarını kendi seçtikleri yoksulluk sınırına çekerek zaten tartışmalı olan bir konuyu daha da karmaşık hale getirme riski bulunmaktadır. Bu sorunları bir ölçüde gidermek için yoksulluk sınırının dayandığı değer hükümlerinin, varsayımların ve ölçümün hangi amaca yönelik olarak yapıldığının en baştan açıkça ortaya konması gerekmektedir. Birden fazla yoksulluk sınırı kullanılması, yoksullar arasındaki farklılıkların bir ölçüde dikkate alınmasına olanak sağlasa da, kavramsal düzeyde, toplumun yoksullara bakış açısını yansıtan birçok farklı yoksulluk kategorisine rastlanması bu

çabaların yetersizliğine işaret etmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.81-82). Bu kategorilerden birincisi, sosyal yardımlar çerçevesindeki tartışmalarda da gündeme gelen ve çalıştıkları halde yoksul olan “hak eden” yoksullarla çalışmadan, hatta çalışmak isteği duymadan yardımlardan yaralanan ve topluma yük olan “hak etmeyen” yoksullar arasındaki ayırmadan kaynaklanmaktadır (Şenses, 2006:88-89).

Ulusal yoksulluk sınırı esas alınarak hesaplanan görelî yoksulluk oranıyla ilgili yakın dönemlere ait verilere bakıldığında dünyada görelî yoksulluk sorununu çözmeye en başarılı olan ülkeler sırasıyla Tayvan (%1.16), Çin (%2.8), Malezya (%3.6), Tunus (%3,8), Litvanya (%4), İrlanda (%5.5), Avusturya (%6), Fransa (%6.2), İsviçre (%6.9), Kazakistan (%8.2), Sırbistan (8.8), Kanada (%9.4) ve Tayland (%9.6)'dır. Çünkü bu ülkeler görelî yoksulluk oranını yüzde 10'un altına düşürebilmişlerdir. Özellikle Çin, 1.3 milyarlık nüfusuyla ve kişi başına gelir düzeyi çok düşük olmasına rağmen görelî yoksulluk oranını yüzde 2,8'e düşürerek (Taş, 2012, s. 17-18) dikkat çekmektedir.

Yine ulusal yoksulluk sınırı esas alınarak hesaplanan görelî yoksulluk oranıyla ilgili yakın dönemlere ait verilere bakıldığında dünyada görelî yoksulluk sorununu çözmeye en başarısız olan ülkeler sırasıyla Çad (% 80), Haiti (%80), Liberya (%80), Kongo (%71), Nijerya (%70), Zimbabve (%68), Nijer (%63), Senegal (%54), Kenya (%50), Güney Afrika (%50), Eritre (%50) dir. Çünkü bu ülkelerde görelî yoksulluk oranı yüzde 50 ve üzerinde (Taş, 2012, s. 17-18) ortaya çıkmaktadır.

Görelî yoksulluk oranının ABD'de % 12, Rusya'da % 13,1, İngiltere'de %14, Güney Kore'de %15, Japonya'da %15,7, Almanya'da %15.5, Türkiye'de %17.11, İspanya'da yüzde 19.8, İsrail'de %23.6, Arjantin'de %30 olduğu dikkate alındığında yoksulluğun sadece gelişmekte olan ülkeler için değil aynı zamanda

gelişmiş ũlkeler için de önemli bir sorun olduğu, ekonomik gelişmenin tek başına yoksulluk sorununu zemediği (Taş, 2012, s. 17-18) görülmektedir.

Dünyada yoksulluğun Güney Asya ve Güney Sahra ũlkelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Güney Sahra ũlkeleri yoksulluk oranı açısından Güney Asya bölgesini de aşmakta ve yaklaşık her iki kişiden birinin yoksul sayıldığı bir görünüm sergilemektedir. Öte yandan yoksulların 1998 yılında yaklaşık %30'unun yaşadığı Doğu Asya ve Pasifik ile Latin Amerika ũlkelerinde yoksulluk oranının yaklaşık %15 dolayında olduğu görülmektedir (şenses,2001, s.115).

lkeler bütünüyle dikkate alındığında ve gelişmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında yüksek, orta ve düşük gelirli ũlkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Bugün Paris'li bir orta sınıf aile, Güneybatı Asya'nın kırsal kesiminde yaşayan bir aileye oranla yüz kat daha fazla kazanmakta, Filipinli bir ifti, New York'lu bir avukatın bir ayda kazandığına ancak iki yılda erişebilmedir (DPT, 2001, s. 109).

### **3. Yoksulluğun Türkiye'deki Görünümü**

Türkiye'de yapılan araştırmalar yoksulluğun yaygın olduğunu göstermektedir. Yoksulluk sınırı 1\$ olarak kabul edilerek yapılan çalışmalarda Türkiye'de nüfusun %15'inin yoksul olduğu tespit (DPT, 2001, s.141) edilmektedir. şayet günlük yoksulluk sınırı 1.5\$ olarak kabul edilirse yoksul kişi oranı %38'e çıkmaktadır.

Yoksulluğun nedenlerine inildiğinde ise çeşitli faktörlerin etkili olduğu görülmektedir;

**A. Gelir Dağılımı Bozukluğu;**Yerleşim yerlerine göre Gini oranları değerlendirildiğinde oranın 1'e yaklaşması eşitizliklerin artışını göstermekte, 0'a yaklaşması hali ise eşitizliklerin azalmasını ve sıfır haline ulaştığında ise

hiçbir eşitsizliğin kalmadığını veya bir başka deyişle tam eşitsizlik durumuna ulaşıldığı sonucu hipotetik olarak kabul edilmektedir. Gelir, mülkiyet vb. anlamında Gini oranları değerlendirildiğinde Türkiye 0.49 oranı ile ciddi boyutlarda eşitsizliklerin yaşandığı bir ülke olarak değerlendirilmelidir (DPT, 2001, s. 139).

**B. Ücretlerin Düşüklüğü;** Yapılan araştırmalarda gerek kamu gerekse özel sektörde ücretlerin yıllar itibariyle reel olarak düşüş trendine girdiği görülmektedir. Kamu kesiminde 1991 yılında 100 olan reel ücret endeksi 1998 yılında 73.9'a düşmüştür. Özel kesimde ise 1991 yılında 100 olan reel ücret endeksi 81.8'e düşmüştür (DPT, 2001, s. 143).

**C. Bölgelerarası Farklılıklar;** Türkiye'de coğrafi olarak dezavantajlı, yatırım önceliklerine ilişkin politikadaki eksiklikler, kesintisiz enerji kaynağı, kalifiye işgücü vb. sanayinin yer seçiminin temel belirleyicilerinden pazara yakınlık veya güvenli ulaşılabilirlik gibi etmenlerin yanısıra, yatırıma dönüşebilir sermayenin yetersiz birikimi tarihsel olarak bölgeler arasında dengesiz gelişme sorununu gündeme getirmiştir Türkiye'de coğrafi olarak yoksulluğun en az yaşandığı bölge %4 ile Ege Bölgesi'dir. Ege Bölgesi'ni %7 ile Marmara Bölgesi, %11 ile Akdeniz, %12 ile İç Anadolu Bölgesi, %19 ile Karadeniz Bölgesi, %24 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi takip ederken %25 ile Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin en yoksul bölgesidir (DPT, 2001, s. 138).

**D. Kayıtdışı İstihdam;** Türkiye'de hızlı nüfus artışı, göç ve kentleşme ile istihdam yapısı işsizliğin artmasına neden olmaktadır. Kayıtlı sektörde iş bulamayan işgücü ise, kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Bir anlamda işsizlik kayıt dışı istihdam arasında doğrudan bir ilişki vardır. İşsizlik arttıkça kayıt dışı istihdamın boyutları da genişlemektedir (Ekin, 2000, s. 29). Kayıt dışı çalışma ise düşük ücret, sosyal güvenlikten yararlanamama ve netice olarak yoksulluğu getirmektedir (Lordoğlu, 1989, s. 116).



*E. Kentleşme ve İç Göç;* Türkiye’de göç olgusunun ve beraberinde getirdiği kentleşmenin nedeni, tarımda, modern üretim tekniklerinin kullanılması, buna karşılık tarımda çalışmasına ihtiyaç duyulan insan gücü miktarının azalması, tarımsal verimliliğın yetersizliği ve toprakların miras yoluyla paylaşılmasıdır (Akad, 1982:135). Verilere göre kentli işsiz sayısı kırsal açık işsiz sayısının 3 katı kadardır. Kentleşme ekonomik büyüme ile birlikte yürümediğinden göç yoluyla kente gelenler işsiz kalmakta veya kayıt dışı sektörde çalışmaktadırlar (Özsoylu, 1994, s. 20).

#### **4. Kentte Yaşanan Yoksulluk: Kentsel Yoksulluk**

Kent yoksulluğu, yaşadıkları kent alanlarında yeterli gelire sahip olamama, temel hizmetlerden yararlanma yetersizliği yanı sıra, varoşlara itilme, olumsuz yaşam ortamları, yargı, eğitim, karar süreçleri ve yurttaşlık gibi temel haklardan yararlanma yetersizliği gibi sorunlara da yol açmaktadır (Bayraktutan, Akatay, 2002, s. 3).

Kentsel yoksulluk, bütün dünyada ve özellikle az gelişmiş ülkelerde çok önemli bir sorundur. Nedenleri arasında ilk başta ekonomik yetersizlikler gelmekte ve bunun da gerçek nedeni çoğu kez politik istikrarsızlıklar olmaktadır. Eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sosyal olanaklardan yararlanma gibi temel gereksinimlerin karşılanamaması kentsel yoksulluğu beslemektedir. Aşağıdaki tabloda konunun farklı boyutları nedenleriyle birlikte gösterilmektedir:

Tablo’dan da görüleceği üzere, kentsel yoksulluğun en önemli bileşenleri, işsizlik, gelir düzeyindeki düşüklük, yetersiz sağlık koşulları, barınma sorunları, sosyal bütünleşme ve suçluluk sorunları olarak görünmektedir.

**Tablo: Kentsel Yoksulluk: Nedenleri Ve Sonuçları**

Yetersizlik	Nedenler	Siyasal İçerikli Nedenler	Diğer Etkiler
GELİR	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Temel mal ve hizmetleri alma gücünden yoksunluk</li> <li>• Geçici işler</li> <li>• Niteliksiz iş gücü</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ekonomik krizler</li> <li>• Eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi sosyal ve fiziksel altyapının yetersizliği</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Barınma sorunları</li> <li>• Temel kamusal hizmetlerin sağlanamamasından dolayı sağlıklı ortamlarda yaşama</li> <li>• Eğitimsizlik</li> <li>• Sosyal sermayenin bozulması, şiddet eğilimleri ve suçluluk</li> </ul>
SAĞLIK	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sağlıksız yaşam koşulları</li> <li>• Konut ve sanayinin iç içeliği</li> <li>• Sel ve heyelan tehlikesiyle karşı karşıya bulunma</li> <li>• Bulaşıcı hastalıklar</li> <li>• Güvensiz çalışma koşulları</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Çevre sağlığının ihmal edilmesi- katı atık ve su sorunlarının çözülmemesi</li> <li>• Yetersiz iş güvenliği</li> <li>• Sosyal güvenlik olanaklarındaki yetersizlik</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Eğitimsizlikten gelen sağlık sorunları</li> <li>• Geçim sıkıntısından ihmal edilen sağlık</li> </ul>
EĞİTİM	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Okul sayısındaki yetersizlik</li> <li>• Okul masraflarının karşılanamaması</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kamu kurumlarının yeterli altyapıyı sağlayamaması</li> <li>• Yeterli yatılı eğitim verilememesi</li> <li>• Eğitim kurumlarına ulaşım sorunları</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• İş bulma sorunları</li> <li>• Okul çağındaki gençler için gerekli etkinliklerin sağlanamaması</li> </ul>
GÜVENLİK	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Çoğunlukla imarsız konutlar söz konusu olduğu için evler asgari konut standartlarından yoksundurlar.</li> <li>• Sosyal bölünme, şiddet ve suçluluk</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Arsa politikalarındaki yanlışlıklar.</li> <li>• Yasal düzenlemelerin ruhsatlı yapılar için oldukça maliyetli ve zor süreçlerden oluşması</li> <li>• Güvenlik ağlarının oluşturulamaması dolayısıyla mekansal kopuklukların oluşması</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Arsa düzenlemelerinin yetersiz olması sosyal kayıplara ve informel yapıların oluşmasına neden olmaktadır.</li> <li>• Güvenlik ve sağlık için artan maliyetler.</li> <li>• Sosyal soyutlanma ve ailenin zarar görmesi</li> <li>• Rüşvet ve diğer yolsuzlukların yaygınlaşması ve kentsel hizmetlerin eksikliği</li> </ul>

Kaynak: <http://www.worldbank.org/html/fpd/urban/poverty/defining.html#multidimensional>

(12.10.2002)

Türkiye’de gecekondulu nüfus kentsel yoksulları temsil etmiş ve yapılan ilk görgül araştırmalarda da gecekondulu nüfus ve yaşama koşulları incelenmiştir (Bostanoğlu, 1992, s. 154-159).

#### **4.1. Tarihsel Süreçte Kentsel Yoksulluk**

Kentlere yönelik ilk göç (1950-90 arası) dalgasında, hem bir çekimden (şehirler ve civarındaki endüstri) hem de bir itişten (tarımda artan nüfusa cevap veremeyen üretkenlik sorunları) bahsetmek mümkünken, yeni göç dalgasının siyasi alanda belirlenmiş olması söz konusudur. Yeni gelenlerin bazıları kent içi yoksul mahallelere yerleşmişlerdir. Buralarda yaşam bir ailenin ya da çalışmaya gelmiş birkaç erkeğin, ancak temel ihtiyaçlara cevap verebilen eski bir evin ya da apartman dairesinin bir odasını kiralaması şeklinde tezahür etmektedir. Kentlerde yaşanan yoksulluğun en derini bu bölgelerdedir. Bu tür gettolaşma kentlerin gecekondulu bölgelerinde de gerçekteşebilir: yoksulluk artan nüfusla artar, apartmanlar bölünür, evler daha fazla sayıda aileyi barındırmaya başlar (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.54-55).

Türkiye’de 1950’li yıllara kadar, kentsel toplumsal yapı hemen hemen türdeş özellikler gösterirken, 1950’lerden 1980’lere kadar ölçüsüz bir kentleşme yaşanmış ve kentin “onulmaz yoksulları” gecekondulular sahneye çıkmış ve çoğunlukla tutunamayanlar sınıfında kalmışlardır. Bu dönemden itibaren kentsel gelişme süreçleri kökten değişirken “nöbetleşe yoksulluk” (Pınarcıoğlu ve Işık, 2001, s. 36-37) dönemi de başlamıştır. Önce gecekondululaşanlar bir biçimde bir yolunu bulup kurtulanlar, nöbeti yeni gelenlere ya da bir türlü kentte tutunamayanlara devretmişlerdir. Öte yandan, dayanışma ağlarında zayıflama ve kentlere göç hızının yavaşlaması ancak son göç dalgasının kitlesel zorunlu göç olması toplumsal bütünleşme mekanizmalarını da sekteye uğratmıştır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.54-55).

Yerel yönetimler, yoksul kesimin kentle bütünleşmesini sağlayacak önlemleri alarak, sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında yoksul bireylere ihtiyaç duydukları sosyal hizmetleri sunmaktadır. Sosyal belediyecilik uygulamalarıyla belediyeler yol, su, ulaşım gibi geleneksel hizmetlerine yenilerini eklemekte; sosyal hizmet ve yardımlara ağırlık vermektedirler. Bu doğrultuda, sosyal politika ve sosyal hizmet alanlarında istihdam edilecek uzman personele ve maddi kaynaklara olan ihtiyaç artmaktadır (Dündar, 2011, s. 117-126).

### **5. Belediyecilikte Sosyal Boyut**

Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlere sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mefhumunu güçlendirmeye yönelik olarak yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir (Akdoğan, 2002).

Sosyal belediyecilik kapsamında belediyeler tarafından sunulması gereken sosyal hizmetlerin çeşitliliği, kalitesi, yoğunluğu belediyelerin sahip olduğu imkânlarla, hizmetin sunulacağı toplumun yapı ve özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir (Dündar, 2011, s. 117-126).

Yerel yönetimlerin yoksulluğun azaltılmasına yönelik faaliyetlerde bulunması, yapıcı ve etkileyici kararlar alıp uygulaması, yerel yönetimlerin kuruluş gerekçelerindedir. Yerel yönetimlerin sosyal hizmet sunma ve sosyal

yardımların sağlama konusundaki başarısı, yoksulluk sorununun giderilmesinde (Dünder, 2011, s. 117-126) önem taşımaktadır.

Sosyal belediyeciliğin temel işlevleri şunlardır:

**A. Sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon:** Sosyalleşme, toplumun bir parçası haline gelme; kişinin aile, okul, mesleki örgütler gibi içinde yer aldığı toplumsal kurumların ve genelde yaşadığı kültürel ortamın kendisinden beklediği şekilde davranmayı ve diğer bireylerle uyum içinde yaşamayı öğrenme sürecidir. Bireylerin devletin sosyalleştirme ağının dışında kalmaları birçok soruna sebep olabilmektedir.

**B. Mobilize etme, yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik etme:** Toplumsal kesimlere yönelik olarak danışmanlık hizmeti verme, onları belli gün ve olaylarda yönlendirme, halka sorunlarını nasıl ve hangi kurumlarla çözebilecekleri konusunda yardımcı olma gibi işlevler belediyelerce yürütülebilmektedir.

**C. Yardım etme, gözetme:** Belediyeler, beldelerindeki yoksul ve muhtaç vatandaşların bilgilerine kolaylıkla sahip olabilmekte, onların sosyo-ekonomik durumlarını izleyebilmekte, asgari yaşam sınırında olanlara gıda, kömür, ilaç, kırtasiye malzemesi, tekerlekli sandalye gibi yardımlarda bulunabilmektedir.

**D. Yatırım:** Belediyeler, halkın geçim sıkıntısını gidermeye yönelik olarak köklü tedbirler alamamakla birlikte, kolaylaştırıcı bir takım hizmetlere yönelebilmektedirler. Tanzim satış mağazaları, ekmek fabrikaları, aşevleri, sığınma evleri, sağlık ocakları, mahalle kütüphaneleri bunlardan sadece bazılarıdır. Bu hizmetlere yönelik olarak yerel yönetimlerin yatırımlara girişmeleri bir zorunluluk olarak görünmektedir (Akdoğan, 1999).

Sosyal Belediyecilik kapsamında yapılabilecek hizmetler ve temel sorunların çözülebilmesi için izlenecek stratejiler şunlardır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009, s.73-74):

- Gecekondu olgusunu iyileştirme amaçlı alternatiflerin oluşturulması; Alternatiflerin, belli istisnalar (örn. Afet riski) dışında, yerinden edilmeye yol açmayacak şekilde, yerinde ikamet ilkesi çerçevesinde uygulanması; Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasından önce yerel halkın sosyo-ekonomik profilinin çıkartılması.

- Yerel halkın sosyo-fizikî mekân ihtiyaçlarının dikkate alınması; Yerel halkın proje geliştirme sürecine katılımının sağlanması; Kentsel dönüşüm nedeniyle yerinden edilen kesimlerin yeniden yerleşim sonrası izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılması.

- Yeniden yerleştirme projelerinde kentsel tarım uygulamaları için mekânların ayrılması; Yeniden yerleştirme projelerinde konut çevrelerinde iş olanaklarının getirilmesi; Kentsel dönüşüm projelerinde kadın deneyim ve bakış açısının göz önüne alınması; Sosyal konut sağlanması ve kentsel altyapılarda iyileştirmeler yapılması

- Ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerden kaynaklanan dışlanma ile her türlü ayrımcılığın önlenmesi; Barınma hakkının temel bir insan hakkı olarak kurumsallaştırılması; Kentsel yapılaşma ve altyapılarının toplumun her kesimine hizmet edecek şekilde düzenlenmesi.

- Sağlık ve Eğitim alanında tedbirler alınması; Kadınların ve Özürlülerin istihdam, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişiminin artırılması ile Yoksul kadınların konumlarını iyileştirici çalışmalar yapılması.

- Evsizlik riskinin önleyici tedbirlerle azaltılması; Halihazırda evsiz olan kişilere yönelik olarak bütünsel/entegre iyileştirme (rehabilitasyon) programlarına öncelik verilmesi.



- Sosyal hizmet sunumunda belediyelerin önemi merkezi yönetimlerce kabul edilmeli ve yerel yönetimlere kentsel yoksulluk sorunu konusunda verilen sorumluluk artırılmalı,
- Yoksullukla mücadelede, yerel yönetimlerin sorumluluğunu arttıracak nitelikte karar verme ve uygulama konusunda özerklikleri sağlanmalı,
- Sosyal politika oluşturma ve uygulamada yerel yönetimlerden yararlanılmalıdır (Dündar, 2011, s. 117-126).

### **Değerlendirme**

Kentlerde yaşanan sorunları, özellikle de kentsel yoksulluk sorununu en etkili ve hızlı bir şekilde çözüme kavuşturabilecek olan kurumun, belediyeler olduğu kabul gören bir anlayıştır. Belediyelerin sorunlara çözüm üretebilmesi için devletin yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliği içinde olması gereklidir. Bu doğrultuda sadece devlet ve belediyeler değil; halk da üzerine düşen görevleri yerine getirmeli ve birbirleriyle dayanışma içerisinde çözüm yolları üretmeye odaklanmalıdırlar (Dündar, 2011, s. 117-126). Devlet, belediye ve STK işbirliği yerel düzeydeki sorunların özellikle kentsel yoksulluğun çözümünde en belirleyici aktörlerdir.

Yoksullukla mücadelede şüphesiz devlete önemli görevler düşmektedir. Ancak, tüm dünyada yoksullara doğrudan parasal yardımlarda bulunmayı öngören “sosyal yardım devleti” anlayışı artık önemini kaybetmiştir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması için paternalist anlayış çözüm değildir. Yoksulluk, ancak uzun vadede çözümlenebilecek bir sorun olarak düşünülmelidir.

Yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasında ve azaltılmasında devlete düşen görevi iyi tanımlamak gerekir. Kanaatimizce, tüm dünyada devletin değişen rolü ve görevleri karşısında gelir dağılımı ve yoksulluk sorunu ile mücadelede devletin rolünü yeniden tartışmak çok büyük önem taşımaktadır.



Burada tekrarlanması gereken önemli bir husus şudur: Devlet, bazı sorunların çözümlü olduğu kadar, bazı sorunların da bizatihi kaynağıdır. Gelir dağılımı ve yoksulluk sorunu konusunda da bu geçerlidir. Devlet müdahaleleri kimi zaman mevcut gelir dağılımını ve yoksulluk sorununu daha da büyütebilir. Bu bakımdan gelir dağılımı ve yoksullukla mücadelede optimal politikaların neler olması gerektiği konusu daha fazla tartışılmalı ve müdahalenin kapsamı ve sınırları üzerinde uzlaşılması gerekmektedir.

Bütün bunların yanında yerelleşmeyle beraber ortaya çıkan bir kavram olan sosyal belediyeciliğinde gelişmesi yönündeki engelleri de devletin kaldırması gerekmektedir.

#### **Kaynakça**

- Akad, İ. (1982). *Endüstri Sosyolojisi*, İzmir: D.E. Üniv. İİBF Yayını,
- Akdoğan Y. (1999). Sosyal Belediyecilik, *İstanbul Dergisi*, İstanbul: Mart sayısı.
- Akdoğan Y. (2002). Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik, *Eminönü Bülteni*, İstanbul:
- Alada, A. Sayıta, S. U., Temelli, S. (2002). Küreselleşme, Yoksulluk ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (s. 257-265) Ankara: TODAİE Yayını No: 311.
- Bayraktutan, Y., Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, 24, s. 1-34.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). Kentleşme Şûrası 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç Ve Sosyal Politikalar. Ankara - Nisan 2009.

- Bostanoğlu, Ö. (1992). Birinci ve Üçüncü Dünyalarda Kentsel Yoksulluk Üzerine, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 3, Eylül-1992, s. 147-161
- Dağdemir, Ö. (1999). Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1/1999
- DPT (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele ÖİK Raporu, Ankara.
- Dumanlı, R. (1996). Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları, Ankara. DPT Yayını,
- Dündar, Z. Ö., Türkiye'de Kentsel Yoksulluk Açısından Sosyal Belediyeciliğin Önemi, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 117-126 [http://mjh.akdeniz.edu.tr/\\_dinamik/201/344.pdf](http://mjh.akdeniz.edu.tr/_dinamik/201/344.pdf) (20. 03. 2013)
- Ekin, N. (2000). Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları, İstanbul. İTO Yayını,
- Erkan, H. (2000). Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma, Ankara. İmge.
- Gökçe, O. ve Çukurçayır, M. A.(1999). "Cumhuriyetin 75. Yılında Konya'da Kentleşme ve Belediyecilik", *Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965)*, Cilt 1, Konya. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını,
- Hazman, G. G., (2010). Kentsel Yoksulluk ve Belediyelerin Rolü, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 467, Haziran 2010, s. 135-152
- İnsel, A. (2001). İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri. *Toplum ve Bilim*, Sayı 89, Yaz, s.62-77.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası, Ankara. İmge.
- Kıray, M. (1998). Kentleşme Yazıları, İstanbul. Bağlam.

- Lordoğlu, K. (1989). Enformel ve Yabancı Kaçak İstihdam Üzerine Notlar, Ankara.Petrol-İş Yayımları,
- Özsoylu, A. F. (1994). Kayıtdışı Ekonomiden Kim Kazanıyor? Kim Kaybediyor?, *Ekonomik Forum Dergisi Şubat Sayısı*, Ankara.TOBB Yayımları,
- Pınarcıoğlu, M. ve Oğuz I. (2001). “Kent Yoksullarının Ağ İlişkileri: Sultanbeyli Örneği, *Toplum ve Bilim*, Sayı 89, Yaz- 2001, s. 31-61
- Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İstanbul: İletişim.
- Şenyapılı, T. (2000).Enformel Sektör”, *Yoksulluk*, (Der. A.H.Akder ve M.Güvenç), TESEV Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, M. (2001). “10 Boyutuyla 2000 İstanbul’u”, *İstanbul Dergisi*, Sayı:36, İstanbul.
- Taş, R.(Ed.) (2012). Ankara’nın Kentsel Yoksulluk Haritası, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara. 2012  
[http://www.turgutozal.edu.tr/contents/files/kentsel\\_yoksulluk\\_haritasi.pdf](http://www.turgutozal.edu.tr/contents/files/kentsel_yoksulluk_haritasi.pdf) (Erişim Tarihi, 20. 03. 2013)
- Tekeli, İ., Güloksüz Y., Okyay T., (1976).Gecekondulu, Dolmuşlu, İşportallı Şehir, İstanbul.Cem.
- Worldbank, “The Nature andEvolution of Poverty”,  
<http://www.globalsolidarity.org/wdr2000-1/cha1.pdf>,  
(10.10.2002)
- Worldbank,<http://www.worldbank.org/html/fpd/urban/poverty/defining.html#multidimensional> (28.09.2002)